

Članak je primljen: 25. decembar 2011.
 Revidirana verzija: 10. januar 2012.
 Prihvaćena verzija: 15. januar 2012.
 UDC: 7

mr Iva Simčić

studentkinja doktorskih studija

Grupa za teoriju umetnosti i medija, Interdisciplinarne studije Univerziteta umetnosti u Beogradu

ivasimcic@gmail.com

Kolektivizam kao otpor i kao egzodus

Apstrakt: Nasuprot tradicionalnoj liberalnoj misli koja zamisao *mnoštva* vidi kao negativnu kategoriju, budući da implicira privatnu sferu lišenu javne prisutnosti, odnosno javnog glasa, koja postavlja singularne pojedince kao *neme* ili *nevidljive* u zajednici, otuđene ili izgnane iz, inače unificiranog naroda/države, savremeni pojam *mnoštvo* balansira između binarnih opozicija privatno/javno, pojedinačno/kolektivno. On nije suprotstavljen pojmu naroda kao ujedinjenoj zajednici/kolektivitetu, već se određuje drugačijim vidom jedinstva koje joj, zapravo, prethodi – u pitanju je sposobnost *opšteg mišljenja*, ili kako Virno kaže, *opšti intelekt*. Ovim se radom ispituju mogućnosti savremenih kolektivnosti (kao privremenih unifikacija oblika *mnoštva*) da pruže otpor eksploataciji *opšteg intelekta* u neoliberalnim kapitalističkim društvima.

Ključne reči: privatno-javno, pojedinačno-kolektivno, kolektivizam, *mnoštvo*, *opšti intelekt*, *egzodus*;

„Nismo višak, mi smo dodatak!“ slogan je koji je reprezentovao demonstracije francuskog pokreta nezaposlenih sredinom devedesetih godina prošlog veka. Brajan Holms (Brian Holmes) objašnjava da biti višak (u radnom procesu) – biti otpušten ili na čekanju – „znači biti sveden na muk u društvu koje je nezaposlene zapravo povuklo iz javnosti i učinilo ih svojevršnim ostatkom. (...) Nevidljivi su i neprimjetni (...) isključeni i odsječeni od sistema.“¹

Paolo Virno zapaža da lišenost glasa ili javne prisutnosti zapravo karakterizira sferu privatnog,² a privatno je upravo način na koji je u „liberalnoj ili demokratskoj misli“ (u tradicijama koje se oslanjaju na jedinstvo naroda) promišljano *mnoštvo*. Kao nepovoljna, negativna kategorija, kao

¹ Brian Holmes, „Hijeroglifi budućnosti – Jacques Rancière i estetika jednakosti“, *Hijeroglifi budućnosti – umjetnost i politika u doba umreženosti*, Zagreb, WHW/Arkzin, 2002, 82, 83.

² Privatno, dakle, ne znači samo nešto osobno, nešto „što se ne tiče bilo koga“. Cf. Paolo Virno, *Gramatika Mnoštva: prilog analizi savremenih formi života*, Zagreb, Naklada Jesenski i Turk, 2004.

eho „drevnog mnoštva“ – mnogi su „nijemi i udaljeni od sfere javnih poslova“³. Mnogi, povučeni iz javnosti, iz kolektiviteta i jedinstva naroda, odnosno, zajednice „koja konvergira u državnom jedinstvu“⁴, određeni su individualnim, koje je suprotno kolektivnom – narodnom. Da li su, stoga, nezaposleni ili beskućnici ili osobe bez dokumenata ili svi koji su izopčeni iz kolektiviteta naroda, *srozani* na kategoriju *mnoštva* – mnogih – neprilagođenih da postanu Jedno, u društvu utemeljenom „na statusu plaćenih uposlenika?“⁵ Međutim, Virno, dalje tvrdi, da u savremenom društvu savremeni pojam mnoštva *balansira* između „privatnog-javnog“, „individualnog-kolektivnog“; mnoštvo se više ne suprotstavlja jedinstvu – *Jednom* – već ga sada *nanovo* određuje. To nanovo određeno jedinstvo nije više Narod ili Država, već neki novi, drugačiji oblik ujedinjenja.⁶ Za Virnoa to je „jezik, intelekt, zajednička umijeća ljudskog roda (...) nešto što se ostavlja za sobom poput pretpostavke“⁷. Ovu „pretpostvku“ Virno naziva „opšti intelekt“ (engl. *general intellect*).⁸

Mogu li se, stoga, privremeni oblici kolektivnosti (kao što je, u protestima *vidljiva*, kolektivnost nezaposlenih, beskućnika ili osoba bez dokumenata), razmatrati kao forme združivanja mnogih, koje su istovremeno suprotstavljene i oblicima nacionalnog/Državnog jedinstva i jedinstvu neoliberalne demokratije i postfordističke kapitalističke proizvodnje⁹/ustrojstva koja/e, ironično, u svojoj najezdi i kolonizaciji upravo crpi i eksploatiše „pretpostavku“ o kojoj govori Virno: „jezik, intelekt, zajednička umijeća ljudskog roda“?

Kolektivizmi označavaju privremene, promjenjive oblike društvenog udruživanja organizovane oko nekog zajedničkog cilja ili ideje. Podrazumijevaju združivanje mišljenjem, djelovanjem, pamćenjem – govor „kolektivnim glasom“¹⁰ u odnosu na određeni kontekst i društveni trenutak. Kolektivizmi zahtijevaju javno djelovanje izloženo „pogledu drugih“. Može se reći da je kolektivističko djelovanje, neminovno političko,¹¹ jer ono „intervenira u društvene odnose“¹², te reorganizuje i transformiše sfere društvenosti.

³ Za Spinozu, *mnoštvo*, pojam koji je suprotstavljen pojmu naroda, „ukazuje na pluralnost *koja kao takva opstaje* na javnoj sceni, u kolektivnom djelovanju, u brizi oko javnih poslova, bez konvergiranja u Jedno, bez iščitavanja pluralnosti koje vodi ka jednom centripetalnom svijetu. *Mnoštvo* je forma društvene i političke egzistencije mnogih kao mnogih: trajna, a ne tek epizodna ili privremena forma. Za Spinozu je *multitudo* nositelj građanskih sloboda. S druge strane, Hobs, koji prezire mnoštvo, u njemu vidi opasnost za „monopol političke odluke“ otjelovljen u Državi“. Mnogi izazivaju nemir; mnoštvo je obilježeno „stalnim nemirom upojedinjenih individua“. Ibid. 12.

⁴ Po Hobsu je narod, kao odraz države (jer Država ne postoji bez naroda), „nešto što je jedno, što ima jedinstvenu volju“. *Mnoštvo* se, po Hobsu, opire političkom jedinstvu i poslušnosti, te je ono „antidržavno“, „otpadnik koji može zaustaviti ‘veliku mašinu’“. Ibid. 13.

⁵ Brian Holmes, „Hijeroglifi budućnosti“, op. cit. 83.

⁶ „Mnogi trebaju biti promišljeni kao individualizacija univerzalnog, općeg, zajedničkog (...) Jedno (...) je daleko od toga da je zaključen pojam, već je ono osnova koja autorizira diferencijaciju, ili ono što dopušta političko-socijalno egzistiranje *mnogih* kao *mnogih*“. Ibid. 13.

⁷ Paolo Virno, *Gramatika Mnoštva...*, op. cit. 13.

⁸ Virno *opšti intelekt* određuje kao sposobnost mišljenja.

⁹ „Kapitalistički kolektivizam“, uslovno rečeno, „kolonizirao je svaki pojedinačni vid svakodnevnog doživljaja“; kapitalistička ekspanzija je, pored globalne ekspanzije, usmjerena ka potpunoj kolonizaciji, regulaciji i kontroli svih segmenata egzistencije vlastitih zajednica – „politička ekonomija ušla je u samo središte života“. Cf. Jelena Stojanović, „Internacionarije: kolektivizam, groteska i funkcionalizam hladnog rata“, u: Blejk Stimson i Gregori Šolet (ur.), *Kolektivizam posle modernizma*, Beograd, Clio, 2010, 37.

¹⁰ Ibid. 18.

¹¹ Ransije u političkom, između ostalog, vidi „odbijanje identifikacije s nekim aspektom postojeće zajednice“, te život „u opoziciji spram [diskriminatornih] nacionalnih institucija“. Cf. Brian Holmes, „Hijeroglifi budućnosti“, op. cit. 85.

¹² Paolo Virno, *Gramatika Mnoštva...*, op. cit. 43.

Po svojoj prirodi kolektivistička, umjetnička praksa modernizma smatra se „prvim stvarnim trudom da se kulturnim sredstvima“ odgovori na promjenu uslova i načina života u novom industrijskom društvenom poretku, te „uobličeni neka vrsta grupnog postojanja“.¹³ Francuski socijalni pokreti – kolektivizmi devedesetih – kao i mnogi kolektivizmi danas, posjeduju estetski jezik koji je uobličen metaforičkim premiještanjem značenja i praksi označavanja: ovaj „prijelaz ili prijenos“ značenja karakterističan za umjetnost, istovremeno je inherentan i svakom političkom suočavanju.¹⁴ Zbog njihovog specifičnog „umjetničkog aspekta političke angažiranosti“¹⁵ potvrđuje se teza da umjetnost ulazi u život, postaje sam život.

Međutim, građanski neposluh – protesti – uobličeni kroz kolektivizme socijalnih pokreta, nisu u potpunosti emancipirani od društvenog u kojem se nalaze. Nepoštivanje ili *ustazenje* protiv određene prakse ili zakona, ne *dotiče* „samu državnu prirodu zapovijedanja“¹⁶, koja putem političkih tijela nalaže i obavezuje na poslušnost. Stoga, Virno razmatra kolektivizme *egzodus* – bijega – a ne protesta, kao jedinu mogućnost radikalne promjene konteksta i predviđenih mogućnosti, kojima se „modificiraju [sami] uslovi u kojima se smiješta otpor“.¹⁷ *Egzodus* u ovom smislu ne podrazumijeva prostorno otpadništvo, već radikalnu negaciju nametnutog konsenzusa koji, u današnjem svijetu, postindustrijske, kapitalističke proizvodnje, *omogućava* crpljenje i eksploataciju „pretpostavke“ o kojoj govori Virno: „jezika, intelekta, zajedničkih umijeća ljudskog roda“.

Literatura:

- Holmes, Brian, „Hijeroglifi budućnosti – Jacques Rancière i estetika jednakosti“, *Hijeroglifi budućnosti – umjetnost i politika u doba umreženosti*, Zagreb, WHW/Arkzin, 2002.
- Stimson, Blejk i Gregori Šolet (ur.), „Uvod. periodizacija kolektivizma“, *Kolektivizam posle modernizma*, Beograd, Clio, 2010.
- Stojanović, Jelena, „Internacionarije: kolektivizam, groteska i funkcionalizam hladnog rata“, u: Blejk Stimson i Gregori Šolet (ur.), *Kolektivizam posle modernizma*, Beograd, Clio, 2010.
- Virno, Paolo, *Gramatika Mnoštva. Prilog analizi savremenih formi života*, Zagreb, Naklada Jesenski i Turk, 2004.

¹³ Blejk Stimson i Gregori Šolet (ur.), „Uvod. periodizacija kolektivizma“, op. cit. 20–21.

¹⁴ Brian Holmes, „Hijeroglifi budućnosti“, op. cit. 87.

¹⁵ Idem.

¹⁶ Paolo Virno, *Gramatika Mnoštva...*, op. cit. 75.

¹⁷ Ibid. 76.

Collectivism as *Resistance* and as *Exodus*

Summary: Contrary to traditional liberal thought that perceives the idea of multitude as a negative category which implies private sphere deprived of public presence or public voice and which designates singularized individuals as *mute* or *invisible* to/in community and alienated or expelled from otherwise united nation/state, the contemporary notion of multitude balances between binary oppositions private-public, individual-collective. This contemporary notion is not opposed to the idea of nation as a unified community/collective, but is itself determined by a different form of unity that precedes it – the general thinking ability or, as Paolo Virno calls it, the *general intellect*. This paper explores possibilities of contemporary collectives (as temporary unification forms of the multitude) to oppose and resist exploitation of the general intellect in neoliberal capitalist societies.

Keywords: private-public, individual-collective, collectivism, multitude, general intellect, exodus;